

Internálások, internálótáborok ^[1]

„A toloncház ez idő szerinti létszáma 326 nő és 7 kiskorú gyermek. Ezek közül kórházban 29, fogházban 8, tárgyaláson 12 és szabadságon 1 internált van. Politikai okokból 16 van beutalva. Ebből kommunista 4, szoc. dem. 4 és külföldi 8. Közbiztonsági okokból internált 302. Nemzetiségi és faji megosztás szerint 268 magyar, 9 ruszin, 2 orosz, 3 szlovák, 7 szerb, 7 román, 1 olasz és 29 zsidó.”

Bevezetés

A magyar államvédelemben és államrendészetben már az I. világháború után is fontos szerepet játszottak a gyanús személyek elkülönítésére, megfigyelésére, és ha kellett, kitoloncolásuk előkészítésére is alkalmas internáló táborok. Ez önmagában nem volt idegen, vagy új rendszer a '30-as évek Európájában. A magyar rendszer annyiban különbözött a más országokban bevezetethez, hogy az „internálás” és a „kitoloncolás” fogalma gyakran összemósódott, illetve, hogy az internálás igen gyakran alkalmazott büntetési eszközzé vált nem sokkal bevezetése után.

Az internálás intézményét 1939-ben hozták vissza a magyar jogrendszerbe, s ezzel együtt természetesen magukat az internálótáborokat is. Amíg azonban 1919-1924 között egy, addig 1939 után szinte tucatnyi tábor működött hosszabb-rövidebb ideig az országban. A legismertebb ilyen - és meglehetősen hosszán, korszakokon átívelően működő - tábor a Budapesthez közeli Kistarcsán volt, majd megnyílt a sárvári, ricsei, a mosonmagyaróvári, a vidékiek közül kevésbé ismert barcsi, illetve Budapesten a Magdolna és a Páva utcai internáló és/vagy kiegészítő táborok. Az 1944. március 15-ei német megszállás után a dévidéki Bácsstopolyán, illetve Budapesten a Rökk Szilárd utca 25. alatti zsidó tanítóképzőben, majd az 1944. október 15-ei nyilas puccs után a komáromi erőrendszert Csillag erődjében is internálótábor működött. Tudható, hogy több tábor felett is átvették az ellenőrzést a német rendészeti és biztonsági szervek a megszállást követően, de ezek időpontjai még nem mindig tisztázottak.

Mi állt az internálás újbóli bevezetésének a hátterében? Egyértelműen a háborúra való készülődés, illetve a megnövekedett számú politikai jellegű ügy. Ne feledjük, 1938 márciusától a náci Németország az Anschlusst követően közvetlen szomszédja lett Magyarországnak. Hitler és a Wehrmacht prágai bevonulása (1939. március 15.) után létrejött szlovák bábállam tulajdonképpen német kreálmány volt, jelentős náci befolyással. 1939 augusztusában pedig már közvetlen német-szovjet tárgyalások zajlottak le, amelyek eredménye a Molotov-Ribbentrop paktum néven ismertté vált megállapodás volt 1939. augusztus 23-án. Romániában pedig 1943-ig véres, már-már a középkort idéző pogromok voltak.

Ilyen körülmények és események közepette sokan vártak menedéket Magyarországon és Magyarországtól. Az esetek egy jelentős részében ráadásul a menekültek tudtak valamelyest magyarul, őseik között található volt magyar anyanyelvű is, hiszen sokan még a Monarchia idején születtek. Ebből következően sokakban élt remény, hogy talán még a magyar állampolgárságot is megkaphatják ... Ehhez képest a honvédelmi miniszter a következő utasítást adta a szerbiai magyarok vissza-, vagyis hazaszívargása tárgyában (572224/19-1941 sz.) a bácskai területek visszafoglalása után:

„Bebocsátani minden esetben csak magyar fajú és állam- és közbiztonság szempontjából teljesen megbízható egyént lehet. Zsidók, g[örög] keleti vallásúak a bebocsátásnál tekintetbe nem jöhetnek.”

Másrészt látni kell, hogy a '30-as évek Magyarországon az egyre erősödő szélsőjobboldali pártok és mozgalmak adták a legtöbb munkát a rendőrség illetékes osztályának. A nyers erőszak irányába elmozduló szélsőjobboldali mozgalmak ellen a kormányzat is mind határozottabban igyekezett fellépni, nemkülönben az ún. „pángermán” mozgalmak ellenében is.

Míg az előbbieket németek általi támogatása nehezen bizonyítható, illetve mértéke is nehezen határozható meg, addig utóbbiaknál ez sokkal egyértelműbb volt. Tulajdonképpen az internálás intézményének bevezetése e mozgalmak tagjainak féken tartására, illetve az általuk elkövetett kisebb súlyú bűncselekmények szankcionálására szolgált.

Az internálás jogi alapját az 1939. évi II. törvénycikk adta. Önmagában a törvény elemzése is megérné egy külön (jogtörténeti) dolgozatot, de mi a következőkben csak a fontosabb paragrafusokat emeljük ki. A törvény értelmében a honvédelmi miniszter ellenőrizhette az útlevelek kiadását és visszavonását, a Magyar Nemzeti Bankot, de korlátozhatta a gyülekezési és egyesülési jogot, a sajtószabadságot, valamint a postai, távíró- és távbeszélőforgalmat is. Szintén meghatározó változás volt, hogy a vezérkari főnök bírósága bizonyos esetekben polgári személyek felett is ítélezhetett. A jogszabály bevezette a honvédelem ellen irányuló izgatás bűncselekményét, de ezzel együtt kiterjesztette a katonai büntetőbíráskodás alá tartozó személyek körét is: immár civilek is ide tartoztak. De ez a törvény hozta létre a munkaszolgálat intézményét is. A törvény 150. §-a kimondta:

„(1) A minisztérium elrendelheti, hogy azokat a személyeket, akiknek bizonyos községben vagy az ország bizonyos részeiben való tartózkodása a közrend és a közbiztonság vagy más fontos állami érdekek szempontjából aggályos vagy gazdasági okokból káros, községi illetősségükre tekintet nélkül abból a községből, illetőleg az országnak abból a részéből ki lehet tiltani. Az ilyen személyeket akár tartózkodási helyükön, akár az ország más helyén rendőrhatalósági felügyelet vagy a szükséghez képest rendőrhatalósági őrizet alá is lehet helyezni.

(2) A jelen § alapján rendőrhatalósági őrizet alá helyezett személyeket képességeiknek megfelelő munkára lehet kötelezni.”

A mindenkorai miniszterelnökök és a Magyar Királyi Belügyminisztérium különböző osztályai - az 1939. évi II. törvénycikkre hivatkozva - egyre több internálással kapcsolatos rendeletet és belső utasítást adtak ki. A magyar belügyminisztérium - egyfajta leképződéseként a magyar társadalom érzéseinek - skizofrén állapotban volt. Egy részről ugyanis rokonszenvezett Magyarországra menekült lengyelekkel, a két nép több százéves barátsága kapcsán, másrésztől viszont a Magyar Királyság mégiscsak a náci Németország [popup title="szövetségese" format="Default click" activate="click" close text="Országsgzerte 170–180 táborban éltek lengyel menekültek. Érdemes megjegyezni, hogy a lengyel zsidókat a többi lengyeltől elkülönítve, külön táborokban helyezték el. A lengyel menekültekről részletesen lásd: Menekültrapszódiá. Szerk. JAN STOLARSKI. Széphalom Könyvműhely, Bp., 2000; LAGZI ISTVÁN számos munkájában foglalkozott a Magyarországra menekült lengyelekkel. A teljesség igénye nélkül: A magyarországi lengyel menekültek élet- és munkaviszonyainak néhány kérdése 1939–1945. Somogy Megye Múltjából. Szerk. SZILI FERENC. Somogy Megyei levéltár, Kaposvár, 1991.; A Magyarországon internált lengyel katonák evakuációja a magyarországi „északi és nyugati régióból. 1939–1941. Somogy Megye Múltjából, Kaposvár, 2000. 133–176. [Különlenyomat]; Lengyel, francia közös sors Magyarországon a második világháború éveiben. Boglárlelle. Boglárlelle, 1988. 327–362. [Különlenyomat]”] volt.

A többi, tehát nem lengyel polgári menekültre azonban eleve gyanúsán néztek, kémeiket és/vagy kommunistákat sejtve közöttük. A menekültek mellett ott voltak még - igaz jórészt a honvédelmi minisztérium hatáskörében - a Magyarországra szökött brit, francia , kis számban belga és később amerikai hadifoglyok is, akiknek őrzése jóval liberálisabb volt az ország 1944. március 19-ei megszállásáig , mint bárhol máshol az akkor németek uralta Európában, ráadásul velük a lakosság jelentékeny része szimpatizált. A magyar kormányok, - mindenekelőtt a Kállay Miklós vezette - ezzel a magatartással, azaz a „hagyományos magyar lovagias viselkedéssel”, már a háború utánra szerettek volna „jó pontokat” szerezni a nyugati szövetségeseiknél. A különböző menekültcsoportok elhelyezése , életük szabályozása, őrzésük, ellátásuk komoly adminisztrációs és anyagi terhet rótt a minisztériumokra, illetve az országra.

1939 és 1945 között számos új, illetve módosított rendelet született az internálásról, az internálótáborokról, a rendőri felügyeletről stb. Ezek közül most csak a fontosabbakat emeljük ki. Az 1939. január 2-ai 1/1939. sz. bizalmas jelentés szerint a politikai okból internáltakat a többi internálttól külön kell elhelyezni és őrizni. Ez ekkor még csak a budapesti és a nagykanizsai kiegészítő toloncházát érintette. A jelentés egyben utasította a rendvédelmi szerveket, hogy a politikai internáltakat a jövőben csupán az említett helyekre szállítsák be.

A kitiltás, internálás, rendőrhatalósági felügyelet (röviden: ref.) jogi alapja a 8130/1939 sz. ME. rendelet, illetve a végrehajtása tárgyában kiadott 760/1939 sz. BM. rendelet lettek. Ezeket 1939. szeptember 2-án (!) tették közzé a *Budapesti Közlöny*ben. A miniszterelnöki rendelet kimondta:

„A rendőrhatalóság azokat a személyeket, akiknek bizonyos községben vagy az ország bizonyos részeiben való tartózkodása a közrend és a közbiztonság vagy más fontos állami érdek szempontjából aggályos vagy gazdasági okból káros.

a) tartózkodási helyükön rendőri felügyelete alá helyezi, vagy

b) tartózkodási helyükről illetőleg az ország bizonyos részeiről - községi illetőségükre tekintet nélkül - kitalítja és az ország más helyén rendőrhatalósági felügyelet vagy a szükségeshez képest rendőrhatalósági őrizet alá helyezését rendel el."

A végrehajtási rendelet 1. paragrafusában értelmében a ref-et, a kitalítást és az internálást első fokon magyar állampolgárokkal szemben az illetékes rendőrhatalóság, míg a külföldiekkel szemben a Belügyminisztérium kebelében működő Külföldiek Ellenőrző Országos Központi Hatóság (KEOKH) rendelheti el; de a belügyminiszter minden esetben közvetlenül is intézkedhetett. Fontos volt, hogy a kitalító határozatokat a belügyminiszterhez kellett felterjeszteni, akinek döntése szuverén volt.

A végrehajtási rendelet 3. - 5. paragrafusában magát a ref-et szabályozta. A 3. paragrafus a-tól f. pontokban részletezte, hogy mit tehet, illetve nem tehet a ref. alatt álló személy. A lakhelyelhelyezési tilalom és a rendőrségnél kötelező rendszeres jelentkezésen túl további korlátozásokat is tartalmazott. Így a ref. alatt álló személy - az „e” pont szerint - nem adhatott fel táviratot, nem használhatta a távbeszélőt, postai küldeményei pedig rendőrhatalósági ellenőrzés alatt álltak.

Az „f” pont értelmében pedig: *„eltávolítottól, hogy a rendes környezetéhez tartozó személyeken kívül mással érintkezze; a másokkal való érintkezés csak a rendőrhatalóság kérésére engedélyével és ellenőrzéssel megbízott személy jelenlétében mehet végre."*

A rendelet 6-tól 10. paragrafusáig az ideiglenes őrizetbe vételt szabályozta. Ezt az eljárást azokkal a személyekkel szemben alkalmazták, akik ellen kitalítási határozatot hoztak, de az még nem emelkedett jogerőre, illetve a végrehajtásig is ilyen, ideiglenes őrizetbe kellett venni az adott személyt. A rendelet pontosan szabályozta, hogy az őrzetes milyen tárgyakat vihetett magával, miket kellett a hatóságnak átadnia, és miket adhatott át a vele közös háztartásban élő személynek. Az átvett értéktárgyakról és pénzről pontos listát kellett készíteni, és a legközelebbi adóhivatalban, mint letéti pénztárnál, kellett letétbe helyezni.

A 8. paragrafus ugyanúgy korlátozta az őrzetes kommunikációs lehetőségeit, mint a ref. esetében a 3. paragrafus e pontja. Különbség volt azonban a ref-hez képest, hogy *„Az őrzetbe szükség esetén katonai karhatalmat lehet igénybe venni”*. A rendelet 9. paragrafusában kimondta: *„(1) Az őrzetbe vételt tizenöt napnál tovább nem tarthat. Ha ez alatt az idő alatt a kitalítás ügyében hozott határozat jogerőre nem emelkedik, a kitalított személyt ideiglenes elhelyezés végett a legközelebbi internálótáborba kell szállítani; az ilyen személyt az internálótáborban a jogerős határozattal rendőrhatalósági őrizet alá helyezett személyektől el kell különíteni.*

(2) Ugyancsak internálótáborba kell szállítani azokat is, akikre vonatkozólag a kitalítást kimondó jogerős határozatot bármilyen okból nem lehet végrehajtani.”

A rendeletszakasz végén a 10. paragrafus kimondta, hogy amennyiben valaki sikeresen fellebbezett, és nem tiltották ki a Magyar Királyság területéről, akkor az őrizetbe vételt azonnal meg kell szüntetni. Végül a 11-től a 19. paragrafusig a rendőrhatalósági őrizet alá helyezés, vagyis az internálás szabályozását tették közzé. A végrehajtási rendelet az internálás jogi processzusán kívül szabályozta, hogy hol lehet internálótábor, és annak milyen feltételeknek kell megfelelnie.

A rendelet számos pontosan körülírta az internált személy mozgását korlátozó szabályokat, de ugyanakkor számos megengedő szakaszt is tartalmazott. Így például, akit internáltak, attól - nemre, korra és vallásra való tekintet nélkül - újlenyomatot vettek, és adataival együtt bekerült a központi nyilvántartásba.

A ref., illetve az ideiglenes őrizetbe vett személyekhez hasonlóan korlátozták, illetve tiltották a külvilággal való kommunikációjukat (távbeszélő használata, távirat feladása). Ugyanakkor a hatalom tisztában volt azzal is, hogy egy-egy internálótáborban sokféle ember jöhet össze nem, kor, értelmi szint stb. szempontjából. Így a 13. paragrafus előírta: *„Ügyelni kell arra, hogy büntetlen előéletű személyek rovott előéletű személyekkel egy helyiségben ne őriztessenek. Az elhelyezésnél lehetőleg figyelmet kell fordítani az internált személyek műveltségi fokára és társadalmi állására.”*

Az internálás azonban - és ez talán ellentmondásosan hangzik - bizonyos jogokat és lehetőségeket is biztosított az internáltaknak, amelyek szoros összefüggésben voltak az egyéb kötelezettségekkel. A rendelet 16. paragrafusában kimondta, hogy *„Az internáltakat képességeiknek megfelelő, testi épségükre nem ártalmas munkára kell alkalmazni.”* A 17. paragrafusban pedig a következőket olvashatjuk: *„Az ellátás költségeit az őrzetbe vett, illetőleg internált személy saját vagyonából vagy keresetéből köteles fedezni. Térítés nélkül közellátásban csak az a munkaképtelen személy részesíthető, akinek vagyona, jövedelme egyáltalán nincs, és akinek eltartására köteles és képes hozzátartozója sincs.”*

Ugyanebben a paragrafusban engedélyezték az internáltaknak, hogy saját pénzükből élelmiszert vásároljanak, illetve e célból hozzátartozóik is küldhettek pénzt számukra. Ez természetesen különböző visszaélések és feljelengetések melegegyé lett. A végrehajtási rendelet talán legfontosabb passzusa azt szabályozta, hogy az internálás mikor tekintendő megszüntnek, illetve hogy ki szüntetheti meg. A 18. paragrafus 1. bekezdése kimondta:

„Kötelesek az illetékes hatóságok a hatósági területéről történt minden internálást hat hó elteltével hivatalból felülvizsgálni, és amennyiben a felülvizsgálás időpontjában az internálásra alapul szolgált ok megszűnt, vagy a körülményeknél fogva az internálásra már nincs szükség, kötelesek az internálás megszüntetését kimondó s az erről szóló határozatot az ügyiratokkal együtt felülvizsgálás végett a belügyminiszterhez felterjeszteni. Ilyen esetben az internálást megszüntető határozat a belügyminiszter jóváhagyásával válik jogerőssé.”

A rendelet azonban tett egy finom különbséget a szerint, hogy az internálást ki rendelte el. Ugyanis ugyanezen paragrafus 2. bekezdése ekként fogalmazott: *„Azokban az ügyekben, amelyekben az internálást kimondó határozatot a belügyminiszter hozta meg, hat hónap elteltével kötelesek az illetékes hatóságok az internálás további fenntartása vagy megszüntetése végett a belügyminiszterhez az ügyiratok egyidejű felterjesztésével indokolt javaslatot tenni.”*

A rendeletet záró vegyes rendelkezések közül a 21. paragrafus érdemel még különösebb figyelmet, amely gyakorlatilag anyagi értelemben felelőtlenné teszi a magyar államot: *„A rendőrhatalósági felügyelet alá helyezés, az ideiglenes őrizetbe vétel, a kitalítás és rendőrségi őrizet alá helyezés (internálás) kérdésében tett hatósági intézkedések következtében szenvedett vagyoni hátrányokért kártérítés nem jár.”* Végül ezen végrehajtási rendelet mellékleteként egy 17 - jórészt személyes adatokra épülő - kérdésszerű álló „Nyilvántartó Lapot” is közzé tettek. Mindez ekkorra már „csak” kiegészítette, vagy ha úgy tetszik teljesebbé tette az amúgy is széleskörű magyar nyilvántartórendszer-halmazt.

Maguknak az internálótáboroknak az iratanyaga nagyrészt elpusztult, így tehát a táboron belüli viszonyokról, életről a primer források alapján nehéz reális képet alkotni.

Az alább közölt jelentések arra mutatnak rá, hogy az internálótáborokat időről időre ellenőrizték. S ez nem csupán az internáltakkal, hanem az őrséggel kapcsolatban is tesz érdekes megállapításokat...

1. Petrányi György rendőrfőkapitány-helyettes jelentése a nagykanizsai II. számú kisegítő toloncházban tapasztaltokról

1943. december 4.

A m. kir. Rendőrség szombathelyi felügyeleti körzetének szemléelője.

25/1943. szeml. szám.

Tárgy: A nagykanizsai II. számú kisegítő

Toloncházban 1943. december 1-én

tartott szemlérlő jelentés

NAGYMÉLTÓSÁGÚ M. KIR. BELÜGYMINISZTER ÚR!

Tisztelettel jelentem, hogy a nagykanizsai II. számú kisegítő toloncházban folyó év. december 1-én - ezúttal első ízben - megjelentem, és részletes szemlért tartottam. Észrevételeimről jelentésemet a következőkben van szerencsém előterjeszteni:

A toloncház a Hangya szövetkezet tulajdonát képező elhagyott gyártelepen van elhelyezve. A telep kb. 2 ½ hold területen fekszik. Az egy év előtt még teljesen elhanyagolt, szemét és fereggel telt, gondozatlan épület a tábor parancsnokának dicséretre méltó szorgalma, ritka készséggel párosult szervező és szakértő munkája következtében - teljesen lakályossá tette annyira, hogy az ma már a belépéskor is igen jó benyomást tesz, az internáló tábor céljainak minden tekintetben nemcsak hogy megfelelő, hanem mintául is szolgálhat.

A tábor parancsnoka Oláh Gyula ny. rendőrfelügyelő. A tábor adminisztrációját egy gondnok és egy kisegítő munkaerővel végzi. Ez a személyzet azonban nem elegendő, s azért arra alkalmas internáltat kell állandóan az irodára vezényelni. Ez idő szerint egy internált van az irodában, de ez sem megfelelő, s emiatt az irodai munka ellátásában állandó nehézségekkel küzdenek annak ellenére, hogy korán reggeltől késő estig, úgy hétköznap, mint ünnep és vasárnap, dolgoznak. Az adminisztrációban a nehézségek dacára hátralékokat vagy zavart nem észleltem.

A tábor ez idő szerint 1246 férfi internáltat tart nyilván. Ebből a táborban 862 fő van, a többi részben fogházban tölti büntetését, részben pedig kórházban van elhelyezve vagy katonai szolgálatot teljesít. Ez a létszám állandóan változik, mert többen vannak úton bűnügyi tárgyaláson és ez idő szerint külső munkán.

Az internáltak[nak] a szabályzatban lefektetett elv szerint dolgozniuk kell. Ezért a tábor parancsnoka úgy belső, mint külső munkával igyekszik őket foglalkoztatni. Mivel az épület igen rossz állapotban van, s a nagy kiterjedésű, a javítási és épület-fenntartási munka több embernek állandó foglalkozást ad. A telep nagy kertjében pedig állandó talajmunka és konyhakertészet folyik. Létesítettek egy üvegházat is, amelyben téli kertészetet folytatnak főleg rózsá, szegfű és más jövedelmező virágok termesztésével, amelyből a terv szerint 20-30 000 Pengő tiszta jövedelmet is várnak. Ugyancsak belső foglalkoztatásként a telep pinczéjében sampion gomba termesztését is kezdték el. Ebből is amellett, hogy a beutaltaknak elfoglaltságot szereztek vele, jó pár ezer pengő tiszta jövedelem várható. Ezen foglalkoztatásokon kívül, nehogy az emberek nagyobb tömegben tétlenül legyenek, a tábor parancsnoka a bogátpusztai bérgazdasággal megállapodást létesített, hogy 15 hold fűzesét levágatja, és a táborban bútorokat és kosarakat fonnak felesben. A fűzes vágási munkája már folyamatban is van. A fonást pedig amint azt megtanulták, azonnal megkezdik. Ez a munka 100 embernek ad állandó téli foglalkoztatást, és sokaknak új foglalkozást is fog nyújtani. Munkaterem céljára a telep egyik szárnyán alkalmas helyiség áll máris rendelkezésre.

Mivel a házi foglalkoztatás nem elegendő ahhoz, hogy valamennyi beutalt munkára nevelhető legyen, gondoskodni kellett arról is, hogy nagyobb számban a környékbeli gazdaságokban mezőgazdasági munkára helyeztessenek el. Ezt kellő felügyelet mellett elszereződés alapján oldották meg. Ilyen foglalkozáson természetesen állandóan változó létszámokban vannak. Ez idő szerint 27 csoportban 561 ember van kint különböző mezőgazdasági munkán. Mivel az internáltak egy része városi csavargó, ezeket előbb alkalmas módon a gazdasági munkára kiképezték s azokat pedig, akik fizikailag vagy erkölcsileg munkára végleg használhatatlannak bizonyultak, a budapesti toloncházba visszairányították. Ezek száma a beutaltaknak csupán 0,50%-ára tehető.

A belső munkán lévőeknek a szabályzata értelmében napi 50 fillér munkajutalom jár. Ezek valamennyien bent is kosztolnak. A külső munkára kiadottak pedig a zalamegyei hivatalos lapban megjelent munkabér-megállapítás szerint kapják a napszámot, havibérüket vagy cselédbérüket. A beutaltak keresményének 50%-a úgy a természetbeni, mint a pénzbeni járandóságoknál a kincstárt illeti, a másik felét pedig az érdekelt kapja. A külső munkára kiadottakat a munkaadó élelmezti.

Az említett foglalkoztatások dacára a táborban még mindig kerül egy bizonyos létszám (ez idő szerint 301 ember), amelyet a tábor parancsnoka a táborban és kint foglalkoztatni nem tud. Ezek tétlenül vannak annak dacára, hogy a környékbeli gazdaságokban igen könnyen elhelyezhetőek lennének, mert nagy munkahiány van. Ennek oka az, hogy a megállapított rendőrszemélyzeti létszám, amelyben ez idő szerint is 14 hiány van, még a teljes létszám mellett sem elég ahhoz, hogy a tétlenül ülő 300 ember foglalkoztatható legyen. Ez a tény a tábor kizűzött legfontosabb célját a munkára nevelést és szoktatást is akadályozza, mert a tartósabb tétlenség következtében a nagy nehézséggel munkára szoktatott internált a rendszeresen munkáról ismét leszokik. Ezért igen kívánatos lenne a tábor őrszemélyzetének létszámát felemelni annyira, hogy minden 20 internálnál több eredményes őrzésre és ellenőrzésre ki nem adható.

A tábor parancsnokának a legnagyobb gondot az élelmezés okozza. A mai közéleti nehézségek és rendszer sokszor leközdhettelen akadályt jelent. Ezért a kényszer hatása alatt, de főleg azért is, hogy az élelmezés a kincstárra nézve gazdaságosabb legyen, a gyakorlatban az a rendszer vált be, hogy az internálást természetbeni juttatások ellenében adják ki gazdasági munkára. Ezzel a rendszerrel elérte a parancsnok azt, hogy nem csak a II. számú toloncház élelmezése és fűtése úgyszólván minden kiadás nélkül biztosítva van, hanem a keresményből az I. számú kisegítő toloncház is élelemmel és fűtéssel támogatja. Hogy a tábor internáltjainak munka eredményéről képet alkothassak, megállapítottam, hogy az idei gazdasági szezonban az internáltak közül a sommás munkára kiadottak gabonajárandósága 4087 mázsát tett ki. Ezen keresmény 50%-a a kincstárt és 50%-a pedig az őrizetést illeti. Az internáltak gabona keresménye pénzben kifejezve 277 845 Pengő 50 fillér. Ezen felül az internáltaknak eddig befolyt készpénzkeresete a munkadíj napló szerint 114 378 Pengő 11 fillér amelynek fele a munkás, másik fele pedig szintén a kincstár tulajdona. Pontos összeg ezeideig megállapítható még nem volt, mert az elszámolás most van folyamatban, úgy, hogy ez még az évben kb. 150 000 Pengővel növekedni fog. Az 1943. január 1-től szeptember hó 1-ig terjedő időben a kiadott sommás munkások napi élelmezése pedig a kincstárnak fejenként 95 fillérjével számítva 82 648 Pengő 10 fillér megtakarítást jelentett. Ez a megtakarítás is legalább kétszeresére tehető, mert a 350 sommás munkáson kívül még 350-900 ember dolgozott kint hosszabb-rövidebb ideig tartó mezői munkán.

A tábor lakói az élelmet a folyó év november 1. óta házilag állítják elő. A szakács és minden konyha munkát internált látja el. Az ételt megjeltem és megállapítottam, hogy annak elkészítése (burgonyaleves és káposztás metélt volt ebédre) bármely budapesti II-od osztályú vendéglő kosztjával vetekedik s a kenyér, amelyből minden internált napi 35 dkg-ot kap, bármely városi egységes lisztből készült kenyerenél különb, mert tiszta búza lisztből készült.

A férőhelyeket végigjártam s azokban teljes rendet és tisztaságot találtam. Az emberek fegyelmezettek és tiszteltudóak. Bár a ruházatuk hiányos és foltos, de rongyosat és piszkosat - kivéve az akkor érkezettekét - közöttük egyáltalán nem láttam. Feltűnt nekem az is, hogy kondíciójuk annyira megfelelő, hogy elesett internáltak helyett inkább megelégedett munkások benyomását keltik. Az emberek féregmentesek, gondozottak, tiszták. A bent lévő internáltak naponként kötelesek langyos tust venni. A termek szellőzöttek, féregmentesek és a szükségnek megfelelően fűtöttek.

A tábor betegszobája teljesen tiszta és rendes. Ugyanez mondható az orvosi rendelő szobára is. A bentlakók megfelelő orvosi ellenőrzésben részesülnek, s a kirendelt orvos hetenként 3-szor tart ellenőrző vizsgálatot és rendelést. Fertőző betegség ez évben egyetlen esetben sem volt. Más betegség is igen ritkán fordult elő, s így az egészségügyi helyzet is teljesen kifogástalan.

A táborba beosztott őrszemélyzetet is megtekinttem, s megállapítottam, hogy magatartásuk úgy szolgálatban, mint szolgálaton kívül katonás, fegyelmezett és a hangulatnak megfelelő. Ehhez hozzájárult nagyban az, hogy az élelmezési pénzállományt a kormányzat felemelte.

Az őrszemélyzet ruházata általában véve rossz állapotban van. Ennek oka az, hogy az őrszemélyzet a toloncházban lévő rendőri felügyelet alatt álló egyénekkel munkára ki van adva gazdaságokban, ahol a ruházatot nem tudják karban tartani. Egész nap a földéken vannak kint, s a por, eső stb. nagyon rontja ruháikat. Ugyancsak rossz állapotban vannak a lábbelik is. A legtöbb csizma és cipő fejelésre szorul. A sár teljesen tönkretette azokat.

A fegyverzet kifogástalan, tiszta, de a létszámnak nem elegendő, mert a 70 fő rendszeresített létszám részére csak 50 puská van, megfelelő karhatalmi lőszerrel. A pisztolyok is jó karban vannak, azonban karhatalmi lőszer nincsen meg minden fő részére, mert 154 drb pisztoly töltény hiány van.

Az őrszemélyzet oktatása rendszeretlen, s ebből kifolyólag az elméleti tudásuk nem kielégítő. Ennek oka, hogy az őrszemélyzet legnagyobb része állandóan külszolgálatot teljesít. Írásbeli feladatokat nem végeznek. A gyakorlati kiképzés is hiányos.

Az őrszemélyzet ez idő szerinti létszáma 58 fő, a megállapított létszám 70. Ebből a toloncház területén 4 puskás őrszem és 2 rendes őrszem áll. Az őrszemélyzet többi része kihelyezéssel van vidéken a rendőrhatalósági őrzetessekkel. Az őrszoba parancsnok 1 altiszt, helyettese 1 főtörzsőrmester.

A raktárban lévő őrszemélyzeti ruházat gondosan van kezelve és hiánytalanul feltalálható.

Az őrszemélyzet magatartása fegyelmi szempontból nem megfelelő, mert 2 rendőr van ez idő szerint is felfüggesztés alatt, és fenytés is aránylag sok fordult elő.

A toloncházban szolgálatot teljesítő őrszemélyzet élelmezése kifogástalan. A nötlenek részére a toloncházban külön konyhát tartanak fenn, ahol napi 3 Pengő befizetés ellenében kielégítő és bőséges kosztot kapnak.

Az őrszemélyzet elhelyezése jó.

Mivel a tábor parancsnoka a táborban tapasztalt mintaszerű rendet, fegyelmet, élelmezést, munkára nevelést s a munkafegyelmet és általában minden szépet és jót, ami a táborban látható és tapasztalható, aránylag csekély anyagi támogatással csupán az internáltak munkaerőjének célszerű felhasználásával igen rövid idő alatt létesítette, indítatva érzem magam arra, hogy Oláh Gyula nyug[állományú] rendőrfelügyelőnek a látottak felett elismerésemet fejezzem ki annál inkább, mert a kormányzatnak azt a célját, hogy az internáltak őrizetük ideje alatt munkára neveltesse, s így az élet elesettjei önmagukat megtalálva a társadalomnak ismét hasznos munkával váljanak - megítélesem szerint kiváló teljesítményével nagymértékben elősegíti.

Végül jelentem, hogy a szemlén szerzett tapasztalataimról az említetteken külön előterjesztés szükségessége fel sem merült.

Szombathely, 1943. december 4.

Petrányi György
rendőrfőkapitány-helyettes

Jelzet: Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára K 150 3737. csomó. - Polgári kori kormányhatósági levéltárak, Belügyminisztériumi levéltár, Belügyminisztérium, Általános iratok

2. Petrányi György rendőrfőkapitány-helyettes jelentése a nagykanizsai I. számú kiegészítő toloncházban tapasztaltakról

1943. december 6.

M. kir. Rendőrség szombathelyi felügyeletei körzetének szemlélője.

8/1-1943. szeml. szám

Tárgy: A nagykanizsai I. sz. kiegészítő

toloncháznál 1943. szeptember 2-án

tartott szemlérlő jelentés

Nagyméltóságú

M. Kir. BELÜGYMINISZTER Úr!

Tisztelettel jelentem, hogy a nagykanizsai I. sz. kiegészítő toloncházban f. évi szeptember 2-án szemlén megjelentem. A szemlén szerzett tapasztalataimról jelentésemet a következőkben van szerencsém előterjeszteni:

A toloncház ez idő szerinti létszáma 326 nő és 7 kiskorú gyermek. Ezek közül kórházban 29, fogházban 8, tárgyaláson 12 és szabadságon 1 internált van. Politikai okokból 16 van beutalva. Ebből kommunista 4, szoc. dem. 4 és külföldi 8. Közbiztonsági okokból internált 302. Nemzetiségi és faji megosztás szerint 268 magyar, 9 ruszin, 2 orosz, 3 szlovák, 7 szerb, 7 román, 1 olasz és 29 zsidó.

Megállapítottam, hogy valamennyi internálnak az elhelyezése teljesen kifogástalan. Mindegyiknek rendes ágyfelszerelése és pedig szalmaszék, szalmapárna, 2 lepedő és 2 takarója van. Az ágyfelszerelések teljesen kifogástalanok. A szobák elég rendesen és tisztán vannak tartva. Élelmezésük igen jól van elkészítve és elég bőséges. Reggel rántott leves, délben leves és főzelék, vacsorára pedig levest kapnak. A kenyéradag naponként 35 dkg, a nehéz testi munkásoké 50 dkg. Hetente egyszer az ebédhez húst is adnak - személyenként 20 dkg-ot -, amelyet vasárnap osztanak ki.

Az internáltak közül, akik alkalmasnak bizonyulnak, részben sommás munkára vidékre, részben pedig bent a városban mezei és házi munkára járnak. A sommás munkás 160 kg szemes gabonát és havi 24 pengő készpénzt keres. Ebből a 24 pengőt az internált kapja, míg a szemes gabona az államkincstár tulajdonába megy át. A sommás gabona keresmények hova fordítására nézve eddig még intézkedés nem történt. A városi gazdasági és házi munkára kiadott internáltaknak a Zala vármegye törvényhatósága által megállapított fizetése ez idő szerint 2.60 P napszámber és ezenfelül az étkezés. A 2.60 pengőnek 50%-a az internálté, 50%-a pedig a kincstáré. Ezen összegekből térül meg az internáló táborban dolgozók napi 50 fillér munka jutaléka.

Egészségi állapotuk az internáló tábor orvosának állandó felügyelete és ellenőrzése alatt áll. A könnyű betegeket a többiekől elkülönítve a gyengélkedő szobában helyezik el. Apróbb sebészi esetek elintézésére megfelelő orvosi felszerelés is rendelkezésre áll.

Tisztántartásukra is megfelelő gondot fordítanak. Hetenként egyszer minden internálnak fürdenie kell.

A főzéshez szükséges élelmiszerek egy részét ma még vásárolják, de a gazdasági év befejeztével az élelmezés teljes egészében a sommás munkabérek, illetve termények, valamint a részes kertgazdaság terményeiből fog kikerülni. A tábor vezetősége ugyanis a helybeli Ferencesrendi plébániától 4 hold földet részes művelésre vállalt. A munkát az internáltak teljesítik és a megkeresett részt a tábor konyhájára beszolgáltatják. Ezek is a munkabér fejében napi 50 fillér munka jutalomban részesülnek.

Az internáltak belső őrését ez idő szerint 20 rendőr végzi, mert az internáltak nagy része mezőgazdasági munkára van kiadva.

Ezek felett a felügyeletet oda kiküldött rendőrszemélyzet látja el. A kiküldött őrszemélyzetet a munkaadó köteles élelmezéssel és szállással ellátni.

A tábor parancsnoka ez idő szerint is Márton Ferenc rendőrfelügyelő. Az irodai és gondnoki teendőket pedig Vas Imre látja el (hiv. segédtsízt) az irodában szükség szerint arra alkalmas internált segédmunkaerő igénybevétel.

A beutaltak szemlém alatt semminemű panaszt nem terjesztettek elő, s általában az volt az észleletem, hogy a tábor vezetősége a beutaltakkal emberségesen bánik, s azok ellátása minden tekintetben teljesen megfelelő. Egyedüli észleletem az, hogy a beutaltak közül, különösen a csavargás, munkakerülés és bűnözés miatt internáltak között igen soknak a ruhája teljesen lerongyolódott, annyira, hogy testüket alig takarja. A tábor parancsnokság és a kapitányság vezetője is több ízben tett erről jelentést, de érdemleges intézkedés még nem történt.

Szombathely, 1943. szeptember hó 6.-án.

Petrányi György

m. kir. rendőrfőkapitányhelyettes

Jelzet: Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára K 150 3737. csomó. - Polgári kori kormányhatósági levéltárak, Belügyminisztériumi levéltár, Belügyminisztérium, Általános iratok

Címkék:

[Kállay Miklós](#) ^[2]

[KEOKH](#) ^[3]

[nyílas képviselő](#) ^[4]

[MSZMP](#) ^[5]

[Wehrmacht](#) ^[6]

[internálás](#) ^[7]

[Magyar Királyi Belügyminisztérium](#) ^[8]

Kiadás: 13. évfolyam (2013) 6. szám

Forrás webcím: https://www.archivnet.hu/kuriozumok/internalasok_internalotaborok.html

Hivatkozások

[1] https://www.archivnet.hu/kuriozumok/internalasok_internalotaborok.html

[2] <https://www.archivnet.hu/cimkek/kallay-miklos>

[3] <https://www.archivnet.hu/cimkek/keokh>

[4] <https://www.archivnet.hu/cimkek/nyilas-kepviselo>

[5] <https://www.archivnet.hu/cimkek/mszmp>

[6] <https://www.archivnet.hu/cimkek/wehrmacht>

[7] <https://www.archivnet.hu/cimkek/internalas>

[8] <https://www.archivnet.hu/cimkek/magyat-kiralyi-belugyminiszterium>